

Fázi László¹ – Fedor Anett²: Egy „jogfosztás” margójára

Debreceni Jogi Műhely, 2012. évi (IX. évfolyam) 4. szám (2012. október) 22-27.

Az elhúzódó büntetőeljárások problematikáját nem tekinthetjük ugyan kifejezetten a rendszerváltozás eredményének, de az mindenképpen megállapíthatónak látszik, hogy az utóbbi húsz év során vált igazságszolgáltatásunk központi kérdésévé, amire sokáig nem átfogó stratégia kidolgozása, hanem az ügyek elnehezülésére való hivatkozás volt a válaszuk, vagyis a problémát úgy kezeltük, mint valami természeti csapást, amin úgyszemint tudunk változtatni. Ezen a téren áttörést jelentenek a 2010. évi CLXXXIII. törvénynek [Ben.] az 1998. évi XIX. törvény [Be.] 275. és 281. §-ait módosító rendelkezései, amelyeknek jelentősége megítélésem szerint megérdemli, hogy kicsit részletesebben foglalkozzunk a védő tárgyalási részvételének problémájával.

A probléma gyökere

A bevezetőben jelzett törvénymódosításokat azért tartjuk jelentősnek, mert tapasztalataink szerint a védelem jogával való visszaélések nem elhanyagolható tényezőjét jelentették a bírósági eljárások elhúzódásának. Tényszerűen ugyanis kétségtelenül igaz, hogy „ritkán fordul elő védői mulasztás miatti tárgyaláselhalasztás”,³ hiszen pl. 2009-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye városi bíróságain erre a tárgyalási ügyek 6 százalékában került sor.⁴ Ennek a szolid arányszámnak az értékelésekor azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy ez közel 100 tárgyalást jelent, 2010-ben viszont már 150 esetben került sor tárgyalás elhalasztására a védő meg nem jelenése miatt.⁵ Másrészt tapasztalataim szerint legalább ilyen arányban fordulhattak elő olyan esetek, amikor a védő miatt anélkül kellett elhalasztani a tárgyalást, hogy annak okaként az idézéssel szembeni mulasztása szóba jöhetne.

Elsősorban az olyan – megyénkben – tipikus esetekre gondolok, amikor az ügyvédek a tárgyalás megnyitása után arra hivatkozással kérték annak elhalasztását, hogy a meghatalmazásuk óta eltelt idő rövidege miatt nem tudtak rá felkészülni, ami régi keletű probléma volt. A Nyírbátori Városi Bíróság egyik ügyében pl. ez az 1998. november 12-re kitűzött tárgyalási napon merült fel, amikor 1998. július 29-én szóban idézte a bíróság a vádlottat, akinek így mintegy 3 hónap állt rendelkezésére a védő meghatalmazására.⁶ Más esetben a vádlottak 1998. szeptember 1-én vették át az október 22. napjára szóló idézésüket, s csak akkor tudtak gondoskodni a védelmük ellátásáról.⁷ A hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége és könnyű testi sértés vétsége miatt egy vádlott ellen indult másik ügyben a meghatalmazását 1998. július 13-án becsatoló, s másnap a július 16. napjára szóló idézését és a vádindítványt is kézhez kapó védő a tárgyalás megnyitását követően kérte annak elhalasztását a felkészületlenségére hivatkozással, noha az iratok terjedelmére tekintettel nyilvánvalóan megállapítható, hogy lelkiismeretesen felkészülhetett volna a védelem ellátására, ha ennek ürügyével nem az eljárás elhúzását kívánja elérni.⁸

S hogy a közben eltelt egy évtizednyi idő alatt az ügyvédi mentalitás semmit nem változott, azt a következő példák illusztrálják: A 2007. február 1-én érkezett ügyben a megyei bíróság másnap nyilvános ülést tűzött ki 2007. március 29. napjára. Ehhez képest az egyik vádlott védelmét ellátó ügyvéd a bírósághoz március 13-án érkezett beadványában arra hivatkozással kérte a nyilvános ülés elhalasztását, hogy az előző napon kapott meghatalmazására tekintettel az idő rövidege miatt az iratokat nem tudta átnézni – elvégre csupán 16 nap állt volna rendelkezésére a védelem ellátására való felkészülésre. Erre tekintettel a megyei bíróság a nyilvános ülést természetesen nem halasztotta el, aminek az lett a következménye, hogy

március 21-én újabb halasztás iránti kérelem érkezett. Ebben a vádlott és védője már arra hivatkoztak, hogy az utóbbinak a betegsége miatt nem volt módja az iratok tanulmányozására, amit egy március 20-án kelt ambuláns lappal kívántak igazolni, amely szerint az ügyvéd aznap járóbeteg ellátás keretében orvosi kezelésben részesült. Ez persze nem szolgált magyarázattal arra a körülményre, hogy március 12-19. között miért nem volt ideje a védőnek az iratok tanulmányozására, ami az irodai nyilvántartás alapján kétségtelenül megállapítható volt.⁹ Az ilyen és ehhez hasonló problémák sora szinte tetszés szerint bővíthető lenne, amelyek alapján elég nyilvánvalóan megállapítható, hogy ezekben az esetekben nem a védelemhez való jog érvényesítéséről, hanem az azzal való visszaélésről van szó, amire a Be. korábban meglehetősen tág teret biztosított, persze nemegyszer az igazság ügyének kellő eréllyel történő képviselőre képtelennek mutakozó bírók jámbor assisztálása mellett.

Új helyzet

Ehhez képest a Be. alapvetően új helyzetet teremtett azáltal, hogy jelentősen szűkítette a védelemhez való jog visszaélésszerű gyakorlásának lehetőségeit a védő akadályoztatása, illetve mulasztása miatti tárgyalás elhalasztás lehetőségének kizárásával, amit az ügyvédek egy része szinte alanyi jognak tekintett, noha a védő joga nyilvánvalóan a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 57. §-ának (3) bekezdése szerinti védelemhez való jogból volt levezethető, amiből semmi esetre sem volt levonható ilyen következtetés.¹⁰ Ennek másik tipikus példáját jelentették azok az esetek, amikor a védők egyéb elfoglaltságukra és a személyes részvételükhöz való ragaszkodásra hivatkozással kérték a tárgyalás elhalasztását. Erre példa a következő eset: A maradandó fogyatékoságot okozó ittas járművezetés büntette miatt indult ügyben a vádlott 2009. május 26-án adott olyan meghatalmazást a védőnek, amely szerint további két ügyvéd is jogosult volt annak helyettesítésére. Ehhez képest az általa 2009. június 19-én átvett idézéssel 2009. október 15. napjára megidézett védő a szeptember 10-én [!] érkezett beadványában kért elhalasztást az ugyanazon időpontra eső más tárgyaláson való részvételére hivatkozással, mert a „vádlott ragaszkodik a személyes részvételehez”, s ezt a városi bíróság elfogadható indoknak találta.¹¹ Ez azt jelenti, hogy a védő a bíróságra hártotta saját munkaszervezési problémáinak megoldását, noha a bíróságnak még csak azt sem kellett volna vizsgálnia, hogy a védőnek adott meghatalmazás milyen feltételeket határoz meg a helyettesítésre vonatkozóan, legfeljebb annyiban, hogy a helyettes személyének feltüntetése esetén mellőzhető a helyettesítési megbízás becsatolása. A megbízó ugyanis természetesen kizárhatja a helyettesítés lehetőségét, de ebben az esetben a megbízott ügyvéd kötelessége a megbízás személyes teljesítésének megoldása, nem pedig a bíróságé, amelynek az eljárás tisztességes és hatékony lefolytatásáról kell gondoskodnia.

Új kérdések

A 2011. március 1-től hatályos rendelkezések bevezetését tehát alapvetően helyesnek tartjuk. Ennek ellenére lenne néhány megjegyzésem az ügyvédek a védelemhez való joggal való visszaélés „jogától” megfosztó új rendelkezésekhez. Az egyik a bíróság által „kijelölt” védő státuszának kérdése, mivel a Be. védőre vonatkozó általános rendelkezései a védői tevékenység ellátásának ilyen formáját nem ismerik, csak a meghatalmazás vagy a kirendelés alapján történő eljárást. Ehhez képest a kijelölt védő egy harmadik kategóriának tűnik, noha elég nyilvánvalónak látszik, hogy ebben az esetben is a bíróság által a védői feladatok ellátására kirendelt ügyvédéről van szó. Ebből következően a kijelölt ügyvédet is kirendelt védőnek kell tekinteni, aminek már csak a díjazása szempontjából is jelentősége van.

A másik kérdést a Be. 281. § (3) bekezdés harmadik mondatának értelmezése veti fel, amely szerint: „A helyettes vagy kirendelt új védőnek időt lehet biztosítani ahhoz, hogy a védelemre felkészüljön.” A feltételes mód használatából az következik, hogy a felkészülési idő biztosítása kizárólag a bíróságon múlik, vagyis e szabály szerint a bíróság saját belátása szerint dönthet ebben a kérdésben, ami megítélésünk szerint a legtöbb problémát vetheti fel a gyakorlatban. A felkészületlen védő tárgyalási részvétele ugyanis nyilván formálissá teszi a védelem ellátását, aminek a megítélését nem befolyásolhatja az a tapasztalati tény, hogy a kirendelt védők nemegyszer olyankor sem készülnek fel a tárgyalásra, amikor erre elegendő idő áll a rendelkezésükre. Pl.: a másodfokú eljárás során 2009. március 24-én az ügy II. rendű vádlottja számára kirendelt és a kirendelő végzést idézésével együtt 2009 március 29-én átvevő védő a 2009. április 29. napjára kitűzött nyilvános ülés megnyitásakor azt a meglepő bejelentést tette, hogy a „tegnapi nap folyamán kaptam meghatalmazást II. r. vádlottól, az iratok mennyiségére tekintettel nem tudtam kellő alapossággal felkészülni, ezért a nyilvános ülés elhalasztását kérem”.¹² Az is nyilvánvaló, hogy a védő kijelölése vagy az új védő kirendelése nem vonható egy tekintet alá azzal az esettel, amikor a védőnek azért nem volt ideje a felkészülésre, mert a vádlott kellő időben nem gondoskodott védelmének ellátásáról, amely esetben már a 2011. március 1-ig hatályban volt szabályozás mellett sem tartottuk indokoltnak a tárgyalás ilyen okból történő elhalasztását. A terhelt ugyanis az eljárás megindításától kezdve védőt választhat, aki meghatalmazásának igazolásától kezdődően gyakorolhatja büntetőeljárásbeli jogosítványait. A védőnek az eljárás későbbi szakaszában történő meghatalmazása szükségképpen azzal a következménnyel jár, hogy a védő csak a büntetőeljárásban való részvételétől kezdődően élhet a számára biztosított jogosítványokkal, illetve igényelheti az ezek gyakorlásához szükséges feltételek biztosítását a hatóságtól vagy a bíróságtól. Ezért véleményünk szerint az eljárásba később bekapcsolódó védő nem igényelheti azt, hogy olyan helyzetbe hozzák, mintha annak megindulásától kezdődően részt vett volna benne. Ebből következően nem tartjuk a védelemhez való jog megsértésének azt, ha a bíróság elutasítja a védő olyan alapon előterjesztett tárgyalás elhalasztása iránti kérelmét, hogy a rövid idővel korábban történt meghatalmazása miatt a tárgyalásra nem tudott felkészülni.

A kijelölt, illetőleg újonnan kirendelt védő esetében azonban nem erről van szó, ezért megítélésünk szerint nem érheti eljárási hátrány a vádlottat a meghatalmazott vagy kirendelt védőjének mulasztása miatt, mert azt azért nem hinnénk, hogy helyes koncepció lenne, ha eleve az etikátlan magatartás feltételezéséből indulnánk ki minden esetben. A felkészülés lehetőségének biztosítása pedig elengedhetetlen a védelem jogának érvényesüléséhez, ami a témával foglalkozó alkotmánybírósági határozatok indokolása szerint magában foglalja azt a követelményt is, hogy megfelelő idő álljon rendelkezésre a felkészülésre, hiszen e nélkül a védelem joga hatékonyan nem érvényesíthető.¹³ Ebből következően az idézett törvényi rendelkezés által korlátozás nélkül biztosított döntési szabadságunk érvényesítése kapcsán szerintem erről sem feledkezhetünk meg, már csak azért sem, mert a mulasztás utólagos igazolására változatlanul lehetőség van, aminek elfogadása esetén pedig a nyilvánvalóan felkészületlen védő részvétele mellett felvett bizonyítás eredményének felhasználása több mint aggályos lehetne, megismétlése esetén viszont elveszítjük a réven, amit megnyertünk a vámon. Ezért úgy véljük, hogy a felkészülési idő biztosításának kérdésében való döntésünk meghozatalakor ezekre a szempontokra is figyelemmel kell lennünk.

Hiányérzet

Ezzel együtt egyetértünk a motivált módosításokkal, hiszen már ott tartottunk, hogy néha az ügyvéd előre közölte a bírósággal azokat az időpontokat, amikor – egyéb elfoglaltsága mellett – meg tudna jelenni a tárgyaláson.¹⁴ Éppen ezért tűnik megmagyarázhatatlannak a Be. 282. §

(3) bekezdés második mondatának változatlanul hagyása, amely szerint „ha a védelem nem kötelező, és a meghatalmazott védő a tárgyaláson nem jelent meg, a tárgyalást nem kell elhalasztani, ha ezt a vádlott nem kéri”. Ebből következően a vádlott ilyen kérelme esetén viszont a bíróságnak kötelezően el kell halasztania a tárgyalást, anélkül, hogy a védő a meg nem jelenése miatt szankcionálható lenne, hiszen arról csupán értesítést kap. Erre tekintettel a bíróság természetesen megidézi az elhalasztott tárgyalásra. Ezért merjük megkockáztatni annak a kérdésnek a feltevését, hogy vajon az Alkotmány vagy akár az Emberi Jogok Európai Egyezményének melyik rendelkezéséből következően kell kötelezővé tenni a bíróság számára a védő tárgyalási jelenlétéről való atyáskodó gondoskodást olyankor, amikor ezt egyébként a jogalkotó sem tartja feltétlenül indokoltnak. Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló hivatkozott egyezmény ugyanis pusztán azt rögzíti, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel; illetőleg személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet.¹⁵ Ezért azt a megközelítést megítélésünk szerint ma már erősen túlhaladottnak tekinthetjük, amely szerint „amennyiben a terhelt a védőnek meghatalmazást adott, ezzel kifejezésre juttatta, hogy védő közreműködésére igényt tart, a védelemhez való jogát ily módon gyakorolni kívánja”.¹⁶ Ennek az idézett kollégiumi vélemény alapjául szolgáló BK. 46. számú kollégiumi állásfoglalás idején a diktatórikus viszonyok miatt nyilván meg volt a létjogosultsága, azonban megítélésünk szerint jogállami keretek között már nehezen indokolható, hogy miért tekinthető a bíróság kötelezettségének a védő által polgári jogi szerződésben vállalt feladat elvégzésének kikényszerítése.

A védelem jogával való visszaélés ugyanis nem csak olyan esetekben eredményezheti az eljárás elhúzódását, amikor kötelező a védő részvétele a tárgyaláson. Erre jellemző példa lehet a következő ügy, amelyet a városi bíróságnak azért nem sikerült egy év alatt sem befejeznie, mert a nem túl bonyolult megítélésű lopás vétségével vádolt terhelt ragaszkodott a védője jelenlétéhez, aki viszont többszöri idézésre sem jelent meg a tárgyaláson. Erre tekintettel a bíróság rendbírságot szabott ki a védővel szemben, aki az emiatt bejelentett fellebbezését többek között a következőkkel indokolta: „Tisztelettel előadom, hogy az ügyben a védelem nem kötelező, magam részéről értetlenül állok az előtt, hogy milyen okból küld és küldött részemre idézést a T. Városi Bíróság értesítés helyett. Az eljárás a Btk. 316. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (2) bekezdés I. fordulata szerint minősülő lopás vétség bűncselekmény miatt van folyamatban. A bűncselekmény büntetési tétele két évig terjedő szabadságvesztés. Védencem szabadlábban van, és nem fiatakorú. Ehhez képest a T. Városi Bíróság részemre rendszeresen idézést küld az ügyben, habár a védelem nem kötelező.”¹⁷ A megyei bíróság természetesen helybenhagyta a városi bíróság rendbírságot kiszabó végzését.¹⁸

Egy másik ügyben a meghatalmazott védő már a 2009. június 11. napjára kitűzött tárgyalás elhalasztására irányuló kérelmében bejelentette, hogy ügyfele ragaszkodik a személyes részvételéhez. Erre tekintettel, a védő akadályoztatása miatt, a bíróság 2009. szeptember 9-re halasztotta a tárgyalást, amelynek befejezésére azonban ekkor nem került sor, hiszen további bizonyítás felvétele érdekében 2009. november 19. napjára elnapolta, amikor szóban megidézte a védőt, aki ekkor nem jelezte, hogy a következő tárgyalási napon való személyes részvételének bármilyen akadálya lenne. Ehhez képest a védő a városi bírósághoz 2009. november 4-én érkezett beadványában az azonos időpontra kitűzött másik tárgyaláson való részvételi kötelezettségére hivatkozással kérte a tárgyalás elhalasztását, amely kérelmét a

bíróság elutasította és erről haladéktalanul tájékoztatta. Ennek ellenére 2009. november 19-én olyan ügyvédjelölt jelent meg a tárgyaláson, akinek az ügyet tárgyaló bíró által tisztázott körülményekre tekintettel nyilvánvalóan nem volt lehetősége a tárgyalásra való felkészülésre sem, hiszen közvetlenül annak megkezdése előtt kapta meg az iratokat, amire hivatkozással a közreműködését a vádlott nem is fogadta el. A városi bíróság pedig megállapította, hogy a védő „csak látszólag gondoskodott a helyettesítéséről”, amit természetesen rendbíróság kiszabásával honorált, ez persze semmivel nem gyorsította az eljárást.¹⁹ Erre a Be.-nek a Ben. 149. §-ával bevezetett módosítása még ma is csupán annyiban ad módot, amennyiben az értesítés ellenére meg nem jelent védőnek az elhalasztott tárgyalásra szóló idézéssel szembeni mulasztása esetén alkalmazható a 281. § (3) bekezdésének második mondata.

A tisztesség érdekében

A védelemhez való jogot különféle eljárási manipulációkra lehetőséget biztosító tényezőnek tekintő ügyvédi mentalitás 1990. óta tapasztalható tendenciájára tekintettel tehát véleményünk szerint elodázhatatlan volt a módosítások bevezetése, sőt még továbbiakra is szükség lenne, nem csak az eljárás, hanem az ügyvédi hivatás tisztességének biztosítása érdekében is, természetesen a védekezési jog megfelelő garantálása mellett, mert mint láthattuk ma már messze nem az a probléma, hogy: „A törvény [...] voltaképpen nem engedi meg, csak eltűri a védelmet, s még az is vitatható, hogy legalább ez az eltérés kiolvasható-e az ide vonatkozó cikkelyekből.”²⁰

Summary

Under the topic of long-term criminal processes the study focuses on the role of the defenders, regarding the delays, in connection with Section 275 and 281 of the Criminal Process Code (Act XIX of 1998), amended by the Act CLXXXIII of 2010.

Due to the authors, the misuse of the principle „right of defense”, is one of the significant reasons of the delays in criminal processes. Therefore they agree with the modifications, came into force as of March 1, 2011, which made more difficult to misuse the above mentioned principle. According to the modifications, now it is prohibited to postpone the hearing at the court because, no matter why, the defender could not take part at it.

However, beside the positive evaluation of these modifications, the authors draw the attention of the legislator to the problems arising in the practice when the new rules will be applied. They highlight that the Subsection 3, Section 282 of the Criminal Process Code should have been modified, as well, and further amendments would also be necessary.

It is said that the modifications, either already in force or still to be drafted, are of a high importance, because on one hand they warrant that the right of defense would not be misused from this point of view any more, and on the other hand they also support to maintain and ensure the fair criminal process and the attorneys' respect, further on.

¹ Tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék.

² Bírósági titkár, Nyíregyházi Törvényszék.

³ Fenyvesi Csaba, A védőügyvéd – A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002, 294.

⁴ 2010. El. II. C. 2/4. számú Tájékoztató Szabolcs-Szatmár-Bereg megye bíróságainak 2009. évi büntető ítélezéséről, 12.

⁵ 2011. El. II. C. 2/7. számú Tájékoztató Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei bíróságainak 2010. évi büntető ítélezéséről, 9.

-
- ⁶ Nyírbátori Városi Bíróság B. 33/1998.
- ⁷ Nyírbátori Városi Bíróság B. 174/1998.
- ⁸ Nyírbátori Városi Bíróság B. 90/1998.
- ⁹ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Bf. 104/2007.
- ¹⁰ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikkének (3) bekezdése is annyiban érinti a kérdést, hogy: „A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez.”
- ¹¹ Nyíregyházi Városi Bíróság B. 537/2009.
- ¹² Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Bf. 344/2008/16, 1.
- ¹³ Ld. 25/1991. (V. 18.) és 6/1998. (III. 11.) AB határozatok.
- ¹⁴ Ld. pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság B. 114/2009.
- ¹⁵ 6. cikk 3. pont b-c/ alpontok.
- ¹⁶ Legfelsőbb Bíróság BKv. 21. számú büntető kollégiumi véleményének indokolása.
- ¹⁷ Nyírbátori Városi Bíróság B. 574/2007.
- ¹⁸ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Bkf. 576/2008.
- ¹⁹ Fehérgyarmati Városi Bíróság B. 115/2009.
- ²⁰ Francz Kafka, A per, Európa Kiadó, Budapest, 1984, 114.